

SUBHÎZÂDE FEYZÎ'NİN FEHÎM-İ KADÎM, NÂ'İLÎ-İ KADÎM VE NEŞÂTÎ'YE YAZDIĞI NAZİRELER

*Erol GÜNDÜZ**

ÖZET

18. yüzyılda yaşayan ve klasik Türk edebiyatının hamse sahibi şairlerinden sayılan Subhîzâde Feyzî, divanında bazı şairlere nazireler yazmıştır. Şairin nazire yazdığı kişiler, başta Sebk-i Hindî şiirinin 17. yüz yıldaki en önemli temsilcileri olan Fehîm-i Kadîm, Nâ'îlî-i Kadîm ve Neşâtî'dir. Bu şairlere nazireler yazarken taklide düşmemiş, kendine özgü üslûbunu ortaya koyabilmiştir.

“Nazire”, edebiyatımızda benzer şiir yazma anlamıyla kullanılır. Klasik Türk edebiyatında bu tarz şiir yazmak çok önemsenmiştir. Nazire yazmak bir gelenek olmuştur. Bu edebiyatın temsilcisi olan şairlerin çoğu, kendinden önceki ya da çağdaşı bir şaire nazire(ler) yazmıştır. Bu gelenek, divan şiiri var olduğu müddetçe varlığını devam ettirmiştir.

Yazılan bu nazirelere birer taklit gözüyle bakılmaz. Büyük kabul edilen bir şairin şiirine nazire yazmak, ona olan bir saygının ifadesidir. Yeni yetişen şairlerin çoğu, üstat kabul ettikleri şairlerin şiirlerine nazireler yazarak üslûp ve sanatlarını geliştirmişlerdir. Nazire yazmadaki asıl amaç, estetik değer açısından o şiirin daha iyisini yazabilmektir. Büyük şairler de bazen beğendikleri ve takdir ettikleri şairlere nazireler yazmışlardır. Bazen karşılıklı nazireleşmeler de olmuştur.

Subhîzâde Feyzî, klasik Türk şiirine öncülük etmiş, bu alanda yenilikler yapmış olan büyük şairlerin peşinden gitmiştir. Peşinden gittiği şairlerin en başta gelenleri Sebk-i Hindî şiirine öncülük etmiş şairlerdir. Feyzî, Sebk-i Hindî'nin bazı temsilcilerine nazireler yazarak onların yolunda olduğunu göstermiştir. Şiirlerindeki üslûp özellikleri bunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Subhîzâde Feyzî, nazire, Fehîm-i Kadîm and Nâ'îlî-i Kadîm, Neşâtî, divan şiiri.

SUBHÎZÂDE FEYZÎ'S NAZİRES WRITTEN TO FEHÎM-I KADÎM AND NÂ'İLÎ-İ KADÎM AND NEŞÂTÎ

ABSTRACT

Subhîzâde Feyzî, who is among the classical Turkish poets and lived in 18th century, wrote “nazires” about some poets. Some of those poets are Fehîm-i Kadîm, Nâ'îlî-i Kadîm and Neşâtî who are the most

* Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Malatya, El-mek: erolgunduz08@hotmail.com

important representatives of Sebki-Hindî poetry. He did not imitate but kept his own style while he was writing “nazires”.

“Nazire” is a term which is used for writing similar poems in our literature. In classical Turkish literature this style was quite important. It became a tradition. Most representatives wrote “nazires” for their contemporary poets or for the poets who had lived before. This tradition lasted as long as divan poetry lived.

These nazires can not be only regarded as imitations but can be regarded as a sign of respect to those poets. New poets wrote “nazires” about greater poets’ to develop their styles and arts. Main aim is to write a better poem. Famous poets also wrote “nazires” for poets they liked. From time to time they wrote nazires to each other.

Subhîzâde Feyzî pioneered classical Turkish poetry and he followed greater poets who contributed -innovations to- the poetry in this field. The main poets he followed the poets who pioneered Sebki-Hindî’s poetry. Feyzi wrote “nazires” for some representatives of Sebki-Hindî. His style in his poems shows this.

Key Words: Subhîzâde Feyzî, nazire, Fehîm-i Kadîm and Nâ’îli-i Kadîm, Neşâtî, divan poetry.

1. GİRİŞ

Subhîzâde Feyzî, 18. asırda yaşamış, dört mesnevi ve bir divanıyla hamse sahibi şair olarak kabul edilmiş bir divan şairidir. Şair, şiirlerini oluştururken klasik Türk şiiri geleneğine büyük ölçüde bağlı kalmıştır. Bu geleneklerden biri de nazire yazma geleneğidir. Sebki-Hindî’nin önemli şairleri Fehîm-i Kadîm, Nâ’îli-i Kadîm ve Neşâtî (Mengi 2010:197) başta olmak üzere diğer bazı divan şairlerine de nazireler yazan Feyzî, yazdığı nazirelerle bu geleneğin devam etmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Beğendiği ve kendine örnek aldığı bu şairlerin şiirlerine nazireler yazarken basit taklitler yapmamış, kendi tarzını da yansıtabilmiştir. Subhîzâde Feyzî’nin yazdığı nazirelere geçmeden önce divan şiirinde nazirecilik geleneği üzerinde durmak faydalı olacaktır.

Nazirenin Tanımı ve Özellikleri

Edebiyat terimi olarak nazire, bir şairin manzum bir eserine, daha ziyade gazeline, başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiyede olmak üzere yazılan benzeri hakkında kullanılan bir tabirdir (Pakalın 1993: 2/666). Bu tarz şiir yazma işine tanzir etme veya nazire yazma denir (Köksal 2006: 13).

Nazireler model alınan yani zemin gazelle aynı üslûp ve aynı anlam dairesinde yazılır. Nazireler incelendiğinde bazı şiirlerin asırlar boyunca gündemde kaldığını görüyoruz. Nazirelerin model olarak alınan şiir çerçevesinde zaman içinde bitmeyecek bir yarış sürdürdüğünü söyleyebiliriz (Saraç 2007: 49,50).

Nazire tanımlarında genel olarak şu üç özellik üzerinde ittifak edildiğini görüyoruz: a) zemin şiirle vezin birliği, b) zemin şiirle kafîye ve varsa redif birliği, c) zemin şiirle söyleyiş(edâ), anlam ve hayâl benzerliği. Bu özellikler, nazire şiirle model şiir arasında şekil ve muhteva birlikteliğine işaret etmektedir. Şairlerin bu tespit edilen özelliklerin hepsine uymaları gerekirken uygulamada tam olarak uyulduğu söylenemez. Tezkire yazarları ve belâgatçilerin bu özelliklerin tamamının uygulanması konusundaki ufak tefek farklı görüşleri ve nazire mecmualarındaki uygulamalar bunu doğrular niteliktedir (Köksal 2006: 31).

Turkish Studies

Nazire şiirin model şiirle aynı muhtevada olması, en az onun kadar belki ondan daha üstün söyleyiş güzelliğine ve özelliğine sahip olması gerekir. Model şiirden aksi anlam verilirse onun adı nazire değil, “nakîza” olur (Köksal 2006: 38-42).

Konuyla ilgili bazı farklı görüşler de vardır. Hikmet İlaydın'a göre yukarıda belirtilenler, bir şiirin teknik anlamda nazire sayılıp sayılmayacağından ziyade iyi bir nazirenin özellikleri olarak görülmelidir. Ona göre nazire daha çok bir şekil işidir. Nazire şiirin model şiire mânâ ve ruh olarak aynen benzemesi gerekmez; onu hatırlatması kâfidir (İlaydın, 1997: 151). Buna karşılık Walter Andrews, nazirenin, tanzir edilen şiire sadece dış özellikleri yönüyle değil, söyleyiş olarak da benzemesi gerektiğini ifade etmiştir (Andrews 1976: 166).

Nazire konusuyla ilgili önemli çalışmaları olan M. Fatih Köksal, çeşitli kaynakları ve örnekleri incelemesi sonucu bir şiirin başka bir şiire nazire olduğunu tespit etmemizi sağlayan bazı işaretleri şöyle sıralamıştır: 1. Model şiirde kullanılan belirli söz ve kalıplar nazirede de genellikle aynen tekrarlanmıştır. 2. Model şiir “yekahenk” bir gazelse nazire şiir de onunla aynı konuyu işler. 3. Bazı şairler nazirelerinde tanzir ettikleri şairin adını anar veya şiirin başında kime nazire olduğunu belirtirler. 4. Kimi gazellerin redifleri ya az kullanılan kelimeler veya uzun redifli ifadelerden oluştuğu için bunlara yazılan nazireler kolayca tespit edilebilmektedir. 5. Model şiirde muhteva veya ifade olarak ilginç veya sıra dışı bir özellik varsa bu özellik genellikle nazire şiirde de yer alır (Köksal 2006: 42-47).

Bu bilgiler ışığında denilebilir ki bir şiir, nazire olmanın hem şekil hem muhteva yönüyle bütün özelliklerine sahip olduğu ölçüde iyi bir naziredir. Bazı yönlerinin eksik olması, şiiri nazire kavramının dışına itmez, “model şiir”e benzemesi ölçüsünde “nazire şiir” olma kalitesi belirlenir.

Divan Şiirinde Nazire Yazma Geleneği

Divan şairleri arasında nazire yazma geleneğine çok önem verilmiştir. Şairlerin çoğu, önceki veya çağdaşı bir şaire nazire(ler) yazmıştır. Bu gelenek, divan şiiri var olduğu günden bugüne sürmüştür.

Bugün, divan şairleri arasındaki etkileşimin tespit edilmesinde nazirecilik geleneğinin çok büyük katkısının olduğu görülmektedir.

Nazirecilik geleneği, şairlerin yetişmesi, şiirlerini olgunlaştırması bakımından bir mektep konumundadır (Tolasa 1983: 270; Köksal 2006: 95). Bu gelenek aynı zamanda şairler arası sanat etkileşiminin de en açık ve meşru yönlerinden birini oluşturması bakımından çok önemlidir (Kurnaz 2003: 405).

Şairlerin birbirlerine nazire söylemeye başlamalarının divan şiirinin kuruluş devresiyle hemen hemen eş zamanlı olduğu görülmektedir. 840/1437'de ilk nazire mecmuası olarak ünlenen Ömer b. Mezid'in Mecmu'atü'n-Nezâ'ir'i (Canpolat 1995) bunun delilidir. Bu dönemden sonra nazire yazma işi bir gelenek hâlini almış ve önemini yitirmeksizin bu şiirin (divan şiiri) devrini tamamlamasına kadar devam etmiştir (Köksal 2006: 91).

Şairleri nazire yazmaya iten saikler farklılık gösterir. Nazire yazmayı kendine meslek hâline getiren şairler olduğu gibi kimi şairler, model şiirden daha üstün bir şiir yazmak ister, kimileri de üstünlük iddiası taşımadan saygı duyulan bir şairin şiiri gibi bir şiir yazmayı amaçlar. Bazıları usta bir şairin şiirleriyle kendini yetiştirmek, bazıları genç şairleri teşvik etmek, bazıları da bir dostluk nişanesi olarak nazireler yazardı (Köksal 2006: 97-105).

Subhîzâde Feyzî (? – 1740)

Subhî-zâde Feyzî, 18. yüzyıl klasik Türk edebiyatı şairlerindedir. Bir divanı, dört mesnevisi vardır. Mesnevilerine, divanı eklenerek hamse sahibi kabul edilmiş tek şairdir (Arslan

Turkish Studies

2008: 93). Divanıyla ilgili yüksek lisans çalışması Prof. Dr. Sabahattin KÜÇÜK danışmanlığında 1997'de tarafımda hazırlanmış ve çalışma 2011'de yayımlanmıştır.¹ Aynı yıl hamsenin tamamıyla ilgili doktora çalışması Serhan İspirli tarafından yapılmıştır.² Ayrıca hamsesiyle ilgili Mehmet Arslan tarafından yapılan çalışma yayımlanmıştır.³

Feyzî'yi en çok etkileyen şahıslar, XVII. yüzyıl şairlerinden Sebki Hindî tarzının edebiyâtımızdaki en önemli temsilcileri olan Fehîm-i Kadîm, Nâ'ilî-i Kadîm ve Neşâtî'dir (Gündüz 2011: 22).

Feyzî, şiirlerinde en çok tasavvufî aşk konusunu ve ilim sahibi olma isteğini dile getirmiştir. Feyzî'nin yaşadığı dönem orijinal buluşların, yeni tarzların, yeni mazmunların bulunup kullanıldığı yıllardır. Kendisinden önce Nâbî, Neşâtî, Fehîm ve Nâ'ilî, ayrıca çağdaşı Nedim ve kendisinden sonra yaşayan Şeyh Galib, bu özellikleri kendilerinde bulunduran şairlerdir (Mengi 2010: 195). Feyzî, bu özelliklerden ziyade geleneksel yapıyı takip etmiş, hâl-i hazırda mazmunları ve diğer divan şiiri unsurlarını kullanmıştır. Feyzî, hamse sahibi olması, klasik edebiyat geleneğini hassasiyetle takip etmesi yönüyle önemli bir şairdir. Nazire yazma da bir divan şiiri geleneği olup onun önem verdiği ve önemli uygulamalarının olduğu bir alandır (Gündüz 2011: 19,20).

Subhî-zâde Feyzî'nin Yazdığı Nazireler

Feyzî, üstad şairlere nazire yazma geleneğinin şairleri yetiştirmedeki ehemmiyetine inanır ve güzel şiir yazmak için bu yolun takip edilmesi gerektiğini belirtir. Bu şairlere nazire yazmanın da zor olacağını belirtir.

Bazı beyitlerinde kendi şiiriyle ilgili görüşlerini kendisi dile getirmiş ve bu beyitlerde, şiirlerine nazire yazmanın zor olacağını belirtmiştir:

Bu nev-zemînüñe yine sadâferîn senüñ

Feyzî bu şi'r-i pâkine tanzîr olur mu hiç (G.16/5)

Ahsentü hele tab'ıña ey Feyzî-i pür-gû

Bu nev-gazel-i pâküñe tanzîr olunmaz (G.57/5)

Bir beytinde ise kendi şiirlerinin de nazire yazmaya müsait şiirler olduğunu ifade etmiştir:

Semend-i tab' ile cevlâna başla ey Feyzî

Nazîre itmege eş'âr-ı tâze çesbândur (G.24/5)

Subhî-zâde Feyzî'nin divanında pek çok şaire nazire olan şiirleri mevcuttur Nazire olduğunu düşündüğümüz şiirlerinin çoğunu sevdiği, saygı duyduğu, üstünlüğünü ve üslûbunu kabul ettiği şairlere yazmış, bunu şiirlerinde ifade etmiştir. Şair, nazire yazdığı bazı şairlerin isimlerini de zikretmiştir (Arslan 2008: 99).

¹ Bkz. Erol Gündüz, *Subhî-zâde Feyzî Divanı (Karşılaştırmalı Metin)*, Malatya 1997; Erol Gündüz, *Subhî-zâde Feyzî Divanı*, Konya 2011.

² Bkz. Serhan İspirli, *Subhî-zâde Feyzî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Hamsesi (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Erzurum 1997.

³ Bkz. Mehmet Arslan, *Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhî-zâde Feyzî'nin Hamsesi*, İstanbul 2008.

Feyzî'nin nazire yazıp isimlerini andığı şairler şunlardır: 'Ârif, Rahîmî, Râgib, Kâşif, Fehmî. Bu şairlerin isimlerinin geçtiği beyitler:

Olur mı 'Ârif-i hoş-tab 'a tanzîr-i gazel Feyzî

Ma 'ârif bezminiñ ol kâmil ü dânilarındandır (G.49/6)

Rahîmî şî 'rüne tanzîre tıfl-ı dil idup âğâz

Debistân-ı hünerde Feyzî-i pür-gûya varmışmış (G.67/5)

İdüñce Râgib üstâda tanzîr-i gazel Feyzî

Nice tahsîn ile fehm olunur elfâz-ı ma'nâdan (G.97/5)

Nazîre eyledün ahsente tab 'ı pâkiue Feyzî

Zemîn-i Kâşif-i mu 'ciz-sühandur pençe-i cânân (G.102/5)

Olur mı Fehmî-i üstâda pey-rev Feyzî

Nazîre nev-gazel-i ma'ni-dâr seyrinde (G.115/5)

Subhî-zâde Feyzî, bazı şairlere de isimlerini vermeden nazireler yazmıştır. Biz bu çalışmamızda Feyzî'nin divanında isimleri geçmeyen 17. yüzyılda Sebk-i Hindî'nin önemli şairlerinden olan Fehîm-i Kadîm'in başta meşhur "rûz u şeb" redifli kasidesine ve bazı gazellerine, ayrıca Nâ'îl-i Kadîm ve Neşâtî'nin bazı gazellerine nazire olduğunu düşündüğümüz şiirlerini tespit ettik ve karşılaştırmalı olarak inceledik. Şiirlerin, yukarıda belirtilen ölçüler çerçevesinde nazire olduğu aşağıda yapacağımız karşılaştırmalarda görülecektir.

Nazire olduğunu düşündüğümüz şiirlerini ve ilgili model şiirleri tablo içinde yan yana vererek vezin, kafiye-redif, söyleyiş özellikleri ve muhteva yönüyle inceledik, aralarındaki benzerlikleri göstermeye çalıştık.

Subhîzâde Feyzî'nin Fehîm-i Kadîm'e Yazdığı Nazireler:

Fehîm-i Kadîm, 17. yüzyılın birinci yarısında yaşamış Sebk-i Hindî'nin gazel üstadı şairlerinden biridir. Gazellerinden başka en önemli şiiri "'rûz u şeb" redifli na't türündeki kasidesidir (Mengi 2010: 211).

Subhîzâde Feyzî'nin Fehîm-i Kadîm'e yazdığı en önemli nazire de; Neşâtî, Şeyh Galib gibi birçok şairin de nazire yazdığı bu meşhûr, "rûz u şeb" redifli kasidedir. Şairlerin matla beyitleri üzerinde bu nazire ilişkisini görebiliriz:

Fehîm-i Kadîm:

Mihr ü meh kim devr iderler 'âlemi rûz u şeb

Devr-i nâ-hemvâr-ı eflâke gülerler rûz u şeb

Neşâtî:

Mîhr ü meh ser-germ-i sevdâ kim gezer her rûz u şeb

Sîm ü zer îsâr iderler dehre yek-ser rûz u şeb

Şeyh Galib:

Mîhr ü meh kim âlemi pür-nûr ider her rûz u şeb

Encüm ü şebnemle hoş tesbîh ederler rûz u şeb

Feyzî:

Mîhr ile meh 'âleme olur ziyâver rûz u şeb

Nûr-bahşâdur iki misbâh-ı enver rûz u şeb

Feyzî'nin kasidesi dışındaki kasidelerin nazire incelemesi Zülfü Güler tarafından yapılmıştır (Bkz. Güler 2009: 553).

Bu kasideden başka, Feyzî'nin gazellerinden de Fehîm'e nazire olduğunu düşündüğümüz 5 şiirini tespit ettik. Bunların dışında kafiye ve redif olarak benzer şiirler de mevcuttur; ancak hepsine tam olarak nazire demek mümkün değildir. Aşağıda hem kasidenin hem de gazellerin karşılaştırması yapıldı. Nazirelerde matla beyitlerindeki benzerlikler önemli olduğu için dipnotlarda bu beyitlerin anlamlarını vermeye çalıştık.

1. Fehîm-i Kadîm:	1. Subhîzâde Feyzî
1. Mîhr ü meh kim devr iderler 'âlemi rûz u şeb Devr-i nâ-hemvâr-ı eflâke gülerler rûz u şeb	1. Mîhr ile meh 'âleme olur ziyâver rûz u şeb Nûr-bahşâdur iki misbâh-ı enver rûz u şeb
2. Mîhr ü mehle bu pelengi-hû sipih-i kîne-cû Bir gazanferdûr gıda eyler iki ser rûz u şeb	2. Mîhr ü meh pertev-fezâdur âsmândan seyr idün Misli nâ-dîde nümâyân iki gevher rûz u şeb
3. Mîhre düşmendür meger meh kim hilâl ü bedrden Gâh gürz eyler havâle gâh hançer rûz u şeb	3. Kâh-ı çarha mîhr ü meh gûyâ iki zerrîn 'âlem Buldı bu kasr-ı felek anunla zîver rûz u şeb
4. Mîhr ü meh sanma felek bîm-i hadeng-i âhdan Eksük itmez kellesinden iki miğfer rûz u şeb	4. Şem'alardur mîhr ü meh fânûs-ı minâdur felek Ma'nide zâhirdür eşkâl-i suver her rûz u şeb
5. Cirm-i mîhr ü meh degül çarh üzre bir âyineden 'Arz iderler dehre hüsnin iki dilber rûz u şeb	5. Çeşme-sâr-ı çarha zerrîn lûlelerdür mîhr ü meh Neşr-i feyz eyler cihân içre ser-â-ser rûz u şeb
...	...
41. Levha-i zer-kâr-ı mîhr ü mâh-ı feyz-âsârdan Âyet-i na'tûn Fehîm itmekte ezber rûz u şeb	39. Âsmân-ı nazma mîhr ü meh gibi pertev-feşan Olsa elyak Feyzî medh-i pâkin eyler rûz u şeb
(Fehîm-i Kadîm Divanı, 1991: K.1)	(K.1)

Vezin: Aynî; Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Redif: Aynı; rûz u şeb

Kafiye: Aynı; -er

Nazım şekli: Aynı; kaside

Beyit sayısı: Farklı; FK. 52 / SF 41

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; Mihr ü meh FK.1a / Mihr ü meh SF.2a, (Bu ifade her iki kaside de sıkça kullanılmıştır.) Mihr ü meh sanma felek FK.4a / mihr ü meh fânûs-ı minâdur felek SF.4a, Cirm-i mihr ü meh degül çarh üzre FK.5a / çarha zerrîn lûlelerdür mihr ü meh SF.5a.

Kasidelerin bölümlerine göre beyit sayıları: Fehîm'de, 1-16. beyitler nesib; 17. beyit girizgâh; 17- 41. beyitler na't; 41. taç beyit; 41-48. beyitler fahriye; 49-52. beyitler bitiriş ve du'adır. Feyzî'de; 1-16. beyitler nesib; 17. beyit girizgâh; 17- 38. beyitler na't; 39. taç beyit; 40-41. beyitler dilek ve du'adır. Görüldüğü gibi bölümlerin beyit sayıları aynı olup Feyzî'nin fahriye bölümü yoktur, dua beyitleri azdır.

Muhteva: Matla beyitlerinde⁴ görülen bu anlam yakınlığı şiirin tamamındaki muhtevaya ışık tutmaktadır. Beyit sayıları eşit olmadığı için bire bir anlam eşleştirmesi yapmak mümkün değildir. Kasidenin tamamı dikkate alındığında benzer bir muhtevanın söz konusu olduğu görülmektedir. Güneş ve ayın, gece gündüz dünyayı aydınlatması her iki kasidenin ortak muhtevasıdır.

2. Fehîm-i Kadîm:	2. Subhîzâde Feyzî
1.Sitem ben hâke hük-m-i gerdiş-i eflâkdandur hep Galat didüm galat hâsiyyet-i idrâkdandur hep	1.Temeyyül ol perîye bu dil-i bî-bâkdandur hep Fîğ ânüm şimdi mekr-iğ amze-i çâlâkdandur hep
2.Ne ol bî-rahm sermestüne çeşm-i bî-emândandur Helâk olman benüm cürm-i dil-i bî-bâkdandur hep	2.Şehâ gûş eyle fikr-i verd-i ruyunla gönül nâlân Hezârâsâ bu nağ me gülşen-i idrâkdandur hep
3.Halîl-i 'aşkam ammâ şu'le gülzâr olması bana Degül i'câz feyz-i dîde-i nem-nâkdandur hep	3.Ben ol üftâde-i çâh-ığ âm-ı hicrân-ı dil-dâram Bu derde mübtelâ olmak dil-i sad-çâkdandur hep
4.Sipîhr-i sifle-perver cevrin az eylerse de gâhi Nişân-ı lutf sanma gâyet-i imsâkdandur hep	4.Çemen-zâr ile 'âlem pür olur bârân revân olsa Hat-âver olması bu dîde-i nem-nâkdandur hep
5.Ne hikmetdür ki dilber âteşî-hû dil hevâyîdür Egerçi asl-ı fitratde bir âb u hâkdandur hep	5.Hayâl-i fikr-i dendânunla Feyzî dür-nisâr olmuş Bu dürr-i şî'ir-i pâküm gene-i tab'-ı pâkdandur hep
6.Şikâf-ı dâmen-i Yûsuf dan olmazdı 'ayn sırrı Züleyhâ'nun figânı sîne-i sad-çâkdandur hep	
7.Dür-i nazm Fehîmâ olduğu hurşîd-veş rûşen Kemâl-i safvet-i deryâ-yı tab'-ı pâkdandur hep (Fehîm-i Kadîm Divanı, 1991:G.1)	(G.10)

⁴FK.1: Güneş ve ay, gece gündüz âlemi devr ederler. Onlar, feleklerin düz, uygun olmayan devrine gece gündüz gülerler.
SF.1: Güneş ve ay, gece gündüz âleme ışık verirler. Onlar ışık veren iki nur yüzgecidir.

Vezin: Aynı; Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

Redif: Aynı; -dandur hep

Kafiye: Aynı; -âk

Nazım şekli: Aynı; gazel

Beyit sayısı: Farklı; FK.7 / SF.5

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; hâsiyyet-i idrâkdandur hep FK.1b / gülşen-i idrâkdandur hep SF.2b, cürm-i dil-i bî-bâkdandur hep FK.2b./ bu dil-i bî-bâkdandur hep SF.1a feyz-i dîde-i nem-nâkdandur hep FK.3b / bu dîde-i nem-nâkdandur hep SF.4b, sîne-i sad-çâkdandur hep FK.6b / mekr-i ğ amze-i çâlâkdandur hep SF. 1b, Kemâl-i safvet-i deryâ-yı tab‘-ı pâkdandur hep FK.7b / Bu dürr-i şi‘ir-i pâküm genc-i tab‘-ı pâkdandur hep SF.5b.

Muhteva: Bu gazellerin matla beyitlerinde⁵ çok yakın bir anlam sözkonusu değildir. Beyit sayılarının da farklı olması münasebetiyle beyitlerde bire bir aynı anlam olmasa da her iki gazelde de redifteki anlama bağlı olarak; “...nın gerçekleşmesi, ...dandır” kalıbıyla sebep-sonuç ilgisi kurulmuştur. Son beyitlerde şairler kendi üsluplarını benzer şekilde övmüştür. Sözlerini inciye benzetmişlerdir.

Vezin: Aynı; Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

3. Fehîm-i Kadîm:	3. Subhizâde Feyzî
1. Mutrîb-i bezm-i gam âheng nedür bilmez hiç Zühre-i çarh-ı elem çeng nedür bilmez hiç	1. ‘Âşık-ı derd-keşün neng nedür bilmez hiç Murğ-ı bağ-ı elem âheng nedür bilmez hiç
2. Bülbül-i şifte-hâle gül ü gonca birdür Vüs‘at-i sîne-i dil teng nedür bilmez hiç	2. Pertev-i ‘aks-i ruh-ı yâr hüveyda oldı Sâf-ı mir‘at-ı dilüm jeng nedür bilmez hiç
3. Bî-keder ol göre âyine-i mihr-i dehri Tutsa tûfân eger jeng nedür bilmez hiç	3. Kand-ı la‘l-i lebüne meyi ider olur gûyâ Tûti-i dil kafes-i neng nedür bilmez hiç
4. Ehl-i dil ‘âlemi tayyetmeddür mâh-misâl Devri-i menzil ü ferseng nedür bilmez hiç	4. Mest-i sahbâ-yı lebün ‘âşıkun ey şüh-ı cefa Bezm-i gamda mey-i gül-reng nedür bilmez hiç
5. ‘Âşıkun dilbere cân vermedür ancak ğarazı Ğayet-i âştî vü ceng nedür bilmez hiç	5. Feyzî hayret-zede-i nakş-ı ruh-ı dilberdür Sûret-i Mânî-i Erjeng nedür bilmez hiç
6. Pende-i dâğ-ı cünûn yâ nemek-i zahm sanur Berg-i bî-âb-ı ruhum reng nedür bilmez hiç	
7. Ben ki pejmürde-i ‘aşkam ne bahâr u ne hazân Merd-i mecnûn elem-i seng nedür bilmez hiç	

⁵ FK.1: Ben toprak hâline gelmişe sitem, hep feleğin dönüşündendir, yanlış söyledim, hep idrâkin kuvvetindedir. SF.1: Temeyyül o peri gibi güzel sevgiyle, bu korkmayan gönüldendir. Benim şimdi feryadım, öldüren yan bakışının hilesindedir.

<p>8. Dil ki hayret-zede-i nakş-ı bütândur ezeli Mâni-i sûret-i Erjeng nedür bilmez hiç</p> <p>9. Mihr-veş bi-ser ü pâ şâh-ı cihân oldı Fehîm Fikr-i tâc u ğam-ı evreng nedür bilmez hiç (Fehîm-i Kadîm Divanı, 1991:G.31)</p>	(G.17)
--	--------

Redif: Aynı; nedür bilmez hiç

Kafiye: Aynı; -eng

Nazım şekli: Aynı; gazel

Beyit sayısı: Farklı; FK.9 / SF.5

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; gam âheng nedür bilmez hiç FK.1a / elem âheng nedür bilmez hiç SF. 1b Zühre-i çarh-ı elem çeng nedür bilmez hiç FK.1b / Murğ-ı bâğ -ı elem âheng nedür bilmez hiç SF.1b, jeng nedür bilmez hiç FK.3b, jeng nedür bilmez hiç SF.2b, reng nedür bilmez hiç FK. 6b / mey-i gül-reng nedür bilmez hiç SF. 4b, hayret-zede-i nakş-ı bütândur FK.8a / hayret-zede-i nakş-ı ruh-ı dilberdür SF.5a, Mâni-i sûret-i Erjeng nedür bilmez hiç FK.8b / Sûret-i mânî-i Erjeng nedür bilmez hiç SF.5b.

Muhteva: Gazellerin beyitleri eşit olmadığı için matla beyti⁶ dışındakiler arasında bire bir anlam eşleştirmesi yapılamamaktadır. Matla beyitlerindeki anlam yakınlığı açıkça görülüyor. Fehîm'in sekizinci beytiyle Feyzî'nin son beyti anlamca da birbirine çok yakındır.

4. Fehîm-i Kadîm:	4.Subhîzâde Feyzî
1.Ey kâr-ı kazâ gamze-i hûn-hârûna mahsûs Olmaz mı vefâ çeşm-i cefâ-kârûna mahsûs	1.Bu cünbüş ile şive o refâtûna mahsûs Sükkerleri rîzân ide güftârûna mahsûs
2.Âşüb-gerî şive-i refâtûna lâzım Şîrîni-i cân lezzet-i güftârûna mahsûs	2.Lutf u kerem ü cevri ü 'itâb-i sitem-âmîz Ey 'âşık-ı mihnet-zede dil-dârûna mahsûs
3.Âyine-i küll olsa da perhîz-i nezâre Olmış ezeli nergis-i bîmârûna mahsûs	3.Tutî gibi güyâ ola 'uşşâk-ı ğ am-âlûd Ey şüh bu âyine-i didârûna mahsûs
4.Hâkisterün bülbül-i virâneyi k'oldu Reng-i ruh-ı şu'le gül-i didârûna mahsûs	4.'Uşşâkı helâk itmede her nîm nigâhun Nezzare hemân nergis-i bîmârûna mahsûs
5.Dil-beste-i zülf itme Mesihâ'yı ki olmaz Her dil girih-i rişte-i zünnârûna mahsûs	5.Şîrîn ider eş'âr-ı safâ-bahşımı cânâ Tavsîf-i lebün Feyzî-i ğ am-hârûna mahsûs
6.Nevmî-i nüvâziş-geri-i lutfunam ey kâş Olsam gazab-ı çeşm-i dil-âzârûna mahsûs (Fehîm-i Kadîm Divanı, 1991: G.146)	(G.68)

⁶ FK.1: Gam meclisi çalgıcısı ahengin ne olduğunu hiç bilmez, zira elem feleğinin Zühre'si çeng isimli telli sazı hiç tanımaz. SF.1: Dert çeken âşıklar, utanmanın ne olduğunu hiç bilmezler. Elem bağının kuşu ahengin ne olduğunu hiç bilmez.

Vezin: Aynı; Mef ‘ülü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ülün

Redif: Aynı; -una mahsûs

Kafiye: Aynı; -âr

Nazım şekli: Aynı; gazel

Beyit sayısı: Farklı; FK.6 / SF.5

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; gamze-i hûn-hâruna mahsûs FK.1b / Feyzî-i gam-hâruna mahsûs SF.5b, şîve-i reftâruna FK.2a / şîve o reftâruna SF.1a, lezzet-i güftâruna mahsûs FK.2b / ide güftâruna mahsûs SF.1b, nergis-i bîmâruna mahsûs FK.3b / nergis-i bîmâruna mahsûs SF.4b.

Muhteva: Bu gazellerin matla beyitlerinde⁷ anlam benzerliği pek görülmemektedir. Fehîm’in ikinci beytiyle Feyzî’nin ilk beyti arasında daha çok anlam ve hayâl benzerliği söz konusudur. Bu beyitlerde sevgilinin edalı yürüyüşü ve tatlı sözleriyle ilgili bir hayâl ve düşünce dile getiriliyor.

5. Fehîm-i Kadîm:	5. Subhîzâde Feyzî
1.Müdâm olur leb-i la‘li şarâbdan mahzûz ‘Aceb ‘aceb ki ola şu‘le âbdan mahzûz	1.O mehveşün ruhi zülf-i nikâbdan mahzûz Misâl-i mihr ‘acebdür sehâbdan mahzûz
2.Ne hâldür k‘ide mihr-i ruhın mekân ol hâl Olur mı şeb-pere hiç âfitâbdan mahzûz	2.Nigâh-ı lutf ile kalb-i hazini mesrûr it Olur mı ‘âşık-ı bi-dil ‘itâbdan mahzûz
3.Ne şu‘ledür o tecellî-fürûş-ı hüsn-i metâ‘ Ki mihr gibi degildür nikâbdan mahzûz	3.‘Aceb ki sîneni pîrâhentünle setr itdün Ketân ne mümkün ola mâh-tâbdan mahzûz
4.Hudâ o dilber-i mahcûb-ı şuhumun etme Dimâğ-ı hüsnini zevk-ı hicâbdan mahzûz	4.Teb-ığ amunda leb-i yâri fikr ider ‘uşşâk Misâl-i teşne çü mevc-i serâbdan mahzûz
5.Hemîşe ‘âşika eyler ‘itâb u ğayrıya lutf Bilür ki bü‘l-heves olmaz ‘itâbdan mahzûz	5.Hayâl-i bâde-i la‘l-i lebünle mest oldı Revâdur olmasa Feyzî şarâbdan mahzûz
6.Ko muztarib olayım nîm-bismil eyle beni Senün şehîdün olur ızdırâbdan mahzûz	
7.Olursa hâbdadur ‘âşika nasib-i visâl Nede ki olmaya ‘uşşâk hâbdan mahzûz	
8.Fehîm’i öldürürem derse gam yemem ki olur Zebân-ı nâzı bilen bu cevâbdan mahzûz (Fehîm-i Kadîm Divanı, 1991:G.150)	(G.71)

⁷ FK.1: Ey kaderin işlerinin, kan dökücü gamzesine tahsis edildiği güzel! Acaba vefa senin zulmedici gözlerine mahsus olmaz mı? SF.1: Bu eğlenceyle naz, senin edalı yürüyüşüne mahsus. Senin sözlerine mahsus şekerleri döksün.

Vezin: Aynı; Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

Redif: Aynı; -dan mahzûz

Kafiye: Aynı; -âb

Nazım şekli: Aynı; gazel

Beyit sayısı: Farklı; FK.8 / SF.5

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; şarâbdan mahzûz FK.1a / şarâbdan mahzûz SF.5b, zülf-i nikâbdan mahzûz FK.1a / nikâbdan mahzûz SF.3b, 'itâbdan mahzûz FK.5b / 'itâbdan mahzûz SF.2b, 'Aceb 'aceb ki FK.1b / 'Aceb ki SF.3a, Olur mı FK. 2b / Olur mı SF. 2b.

Muhteva: Bu gazellerin matla beyitlerinde⁸ sevgilinin yanağıyla ilgili anlam ve hayâl benzerliği vardır. Beyit sayıları eşit olmadığı için diğer beyitler arasında anlam eşleştirmesi yapmak mümkün değildir. Ancak söyleyiş benzerliği olan beyitler arasında anlam ve hayâl benzerliği söz konusudur.

Her iki şiirde de aynı söyleyiş ve üslûp benzerliği söz konusudur.

6. Fehîm-i Kadîm:	6. Subhîzâde Feyzî
1. Garik-i lücce-i 'aşkam fenâ nedür bilmem Ümid-i sâhil için âşinâ nedür bilmem	1. Fütâde-i reh-i 'aşkam rehâ nedür bilmem Cefâyâ ülfet idelden vefâ nedür bilmem
2. Ne câme geysen ider âteş-i dilüm sûzân Cihanda şu'leden özge kabâ nedür bilmem	2. Müdâm hûn-ı dilüm nûş iderdüm ey sâkî Bu meclis içre mey-i cân-fezâ nedür bilmem
3. Hemîşe saykâl-ı âyinem oldı jeng-i belâ Henüz pertev-i rûy-ı safâ nedür bilmem	3. Sırışk-i çeşmüm ile g ark olurdu belki cihan Garîbdür ki şehâ âşinâ nedür bilmem
4. Ne bîm-i mihnet-i dūzah ne ârzü-yı behişt Şarâb-ı 'aşk ile havf u recâ nedür bilmem	4. Tabîb virme gider tab'una müdâvâda Marîz-i haste-i 'aşkam devâ nedür bilmem
5. Belâ-yı hükm-i kazâyâ tereddüd itsem Velî o gamzeye çûn u recâ nedür bilmem	5. O şüh-ı 'işve 'aceb Feyzi nemden âzürde Gözümden eşk-feşân mâcerâ nedür bilmem
6. Nigâh-ı çeşmi nedür lutf ile tebessümi ne Bu şiveden şehün müdde'â nedür bilmem	
7. Hemen vücûdımı mahv eylesem yeterdi Fehîm Ümid-i hesti-i mülk-i bekâ nedür bilmem (Fehîm-i Kadîm Divanı, 1991: G.206)	(G.91)

Vezin: Aynı; Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Redif: Aynı; nedür bilmem

⁸ FK.1: Kırmızı dudağı daima şaraptan hoşlanır, ateşin sudan hoşlanması ne şaşılacak bir şeydir? SF.1: O, yüzü ay gibi güzelin yanağı kendini örten saçlardan hoşlanır. Bu durum, güneşi örten dulutları sevmesi gibi bir şey mi?

Kafiye: Aynı; -â

Nazım şekli: Aynı; gazel

Beyit sayısı: Farklı; FK.7 / SF.5

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; Garik-i lücce-i ‘aşkam fenâ nedür bilmem FK.1a / Fütâde-i reh-i ‘aşkam rehâ nedür bilmem SF.1a, Ümîd-i sâhil için âşinâ nedür bilmem FK.1b / Garîbdür ki şehâ âşinâ nedür bilmem SF.3b.

Muhteva: Bu gazellerin de matla beyitlerinde⁹ anlam ve hayâl benzerliği söz konusudur. Âşığın, aşk yüzünden hiçbir şeyin farkında olmadığı farklı şekillerde ifade edilmiştir. Beyit sayılarının farklı olması münasebetiyle bir anlam benzerliği eşleştirmesi yapılamamaktadır; ancak diğer beyitlerde de matla beyitlerini destekler nitelikte âşığın sevgiliye olan aşkı yüzünden ne yaptığıni bilemez durumda olduğu anlatılmaktadır.

Subhîzâde Feyzî'nin Nâ'îlî-i Kadîm'e Yazdığı Nazireler:

Nâ'îlî-i Kadîm (1608?-1666), Sebk-i Hindi üslûbunun bütün özelliklerini şiirlerinde uygulayan en önemli temsilcisidir. Bilinen tek eseri divanıdır. Türk edebiyatında yeni bir çıkır açmış, açtığı bu yolda kendi döneminde ve sonraki yüzyıllarda birçok şair yürümüş, şiirlerine nazireler yazmışlardır (İpekten 1990:16-18). Subhîzâde Feyzî de onun şiirlerine nazireler yazan şairlerden biridir. Divanları içinde aynı vezin ve kafiye de birçok gazel bulunmaktadır. Biz nazire tanımına en uygun üç gazel tespit ettik ve karşılaştırdık.

1. Nâ'îlî-i Kadîm	1. Subhîzâde Feyzî
1.Yem-i âteş-hurûş-ı dilde oldukça sükûn peydâ Eder her dâğ-ı hasret tende bir girdâb-ı hûn peydâ	1.Kemâl-i hasretünle dîdede girdâb-ı hûn peydâ Olurdu âh idersem cûş-ı hûn-âb-ı derûn peydâ
2.Bu âlem pâ-y-tâ-ser kûh kûh-ı mihnet ü gamdır Eder her tîşekâr-ı ârzû bir Bîsütûn peydâ	2.Fîğ ân-ı ney olur dem-beste cânâ süziş-i ğ amdan Olunca bezm-i meyde nâle-i cism-i zebûn peydâ
3.Girân etsin ko diller târ târ-ı zülfün olsun tek Ruhun bağında nice müşk-bîd-i ser-nigûn peydâ	3.Nigâh eylerse leyli zülfünün her târına ‘uşşâk Olur Mecnûnveş ‘âşıklarunda çok cünûn peydâ
4.Leb-i şûh-ı nigâh-ı çeşmin oldukça terennüm-sâz Eder her cünbiş-i müjgânı bir nakş-ı fûsun peydâ	4.Derûnum pâre pâre ey perfî tîğ -i nigâhunla ‘Aceb mi olsa eşk-i dîde-i ter la'l-gûn peydâ
5.Bu lu'betgâhda ey Nâ'îlî bilmekdedir hikmet Ne zir-i hırkadandır heft tâs-ı nîlgûn peydâ	5.İderdüm kûh-kenveş tîşe-i âhumla virâne Olursa vâdi-i ğ amda hezârân bî-sütûn peydâ
(Nâ'îlî -i Kadîm Divanı, 1990: G.1)	6.Müsâ'id rûzgâra irmedi bu bahr-ı mevc-engîz İderdi Feyzî keştî-i ümmîdüm ser-nigûn peydâ (G.6)

Vezin: Aynı; Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

⁹FK.1: Aşk deryasında boğulmuşum, bu bakımdan faniliğin ne olduğunu bilmem. Sahile ulaşma ümidi için yüzgecin ne olduğunu bilmem. SF.1: Aşk yolunun tutkunuyum, kurtuluş nedir, bilmem. Eziyet görmeye alışalıdan beri vefanın ne olduğunu bilmem.

Redif: Aynı; peydâ

Kafiye: Aynı; -ûn

Nazım şekli: Aynı; gazel

Beyit sayısı: Farklı; NK.5 / SF.6

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; eder her dâğ-ı hasret tende bir girdâb-ı hûn peydâ NK.1b / kemâl-i hasretünle dîdede girdâb-ı hûn peydâ SF.1a, etsin ko diller târ târ-ı zülfün olsun tek NK.3a / eylerse leylî zülfünün her târına 'uşşâk SF.3a, ser-nigûn peydâ NK.3b / ser-nigûn peydâ SF.6b.

Muhteva: Bu gazellerin matla beyitlerinde¹⁰ ifade, anlam ve hayâl benzerliği görülmektedir. Her ikisinde de sevgili, âşığa olan hasretinden dolayı ıstırap çekmektedir. Çekilen bu ıstırap farklı biçimlerde dile getirilmektedir. Gazellerin diğer beyitlerinde de âşığın hasreti ve sevgili yolunda çektiği sıkıntılar, onun için katlandığı acılar dile getiriliyor. Kavuşma konusunda bazen ümitsizliğe düşmesi anlatılıyor.

2. Nâ'îlî-i Kadîm	2. Subhîzâde Feyzî
1. Bu süllem-pâye-i ikbâle kim Şeddâd ayak basmış Felek kasr-ı vücûdun itmeğe berbâd ayak basmış	1. Gam-ı deşt-i firâka bu dil-i nâ-şâd ayak basmış Sanurlar Bîsütûn'a ey peri Ferhâd ayak basmış
2. Birinin ser-nüvişti iane olmuş birinin tişe Düşüp sahraya Mecnûn kûha kim Ferhad ayak basmış	2. Şehâğ âret-ger iklim-i dil Tâtâr-ığ amzendür Hemân mülk-i derûnı itmege berbâd ayak basmış
3. Sıkılmış nâz-ı bahta dest-burd-ı çarh-ı gaddara Recâ-yı nâmurâdide dil-i nâşâd ayak basmış	3. Zifâf-ı kâm alınmazdı cihân-ı hacle gâh içre 'Arûs-ı dehr fertüte nice dâmâd ayak basmış
4. Yapışmış dâmen-i tevfiķa dil dest-i irâdetle Felekden etmemiş bir kerre istimdâd ayak basmış	4. Gönül câna esîr gider rehâ mümkün müdür her dem Dili katl itmege ol ğanize-i cellât ayak basmış
5. Alâyıkdan beri azadedir gamdan o server kim Arûs-ı kâm-ı dehre olmamış dâmâd ayak basmış	5. Olursun pâ-nihâda pâye-i i'câza ey Feyzî Egerçi nazm-ı sihr-âsâra çok üstâd ayak basmış
6. Şikeste câm-ı rahşân bade rızân bezme dest-efşân Meğer bir zâhid-i hüşk ü riyâ-mu'tâd ayak basmış	
7. Felek tasından etmiş ka'beteyn-i mihr ü mâh-âsâ Bu şeş-dergâh-ı istidrâca çok nerrâd ayak basmış	
8. Dil-i ferzâne bir uğranmamış semt ihtiyar etmiş İşitmiş Nâ'îlîden mülk-i nazma yâd ayak basmış (Nâ'îlî -i Kadîm Divanı, 1990: G.178)	(G.62)

¹⁰ NK.1: Gönül ateşinin denizinde oldukça durgunluk oldu. Her hasret yarası tende kan girdabı meydana getirmektedir. SF:1: Hasretinin olgunluğuyla gözümde kan girdabı meydana deldi. Eğer ah etsem, içimde kan coşardı.

Vezin: Aynı; Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

Redif: Aynı; ayak basmış

Kafiye: Aynı; -âd

Nazım şekli: Aynı; gazel

Beyit sayısı: Farklı; NK.8 / SF.5

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; felek kasr-ı vücûdun itmeğe berbâd ayak basmış NK.1b / Hemân mülk-i derûnı itmeğe berbâd ayak basmış SF.2b, kûha kim Ferhâd ayak basmış NK.2b / Bîsütün’a ey peri Ferhâd ayak basmış SF.1b, Arûs-ı kâm-ı dehre olmamış dâmâd ayak basmış NK.5b / ‘Arûs-ı dehr fertûte nice dâmâd ayak basmış SF.3b, dil-i nâşâd ayak basmış NK.3b / dil-i nâşâd ayak basmış SF.1a.

Muhteva: Gazellerin matla beyitlerinde¹¹ benzer üslûp olmasına rağmen anlam biraz farklıdır. Nâ‘îlî’nin ikinci beytinde Ferhat’ın aşkı uğruna deldiği dağ telmih yoluyla hatırlatılıyor. Feyzî ise bu hatırlatmayı matla beytinde yapıyor. Yukarıda benzer söyleyişlerin olduğu beyitler arasında kısmen anlam ve hayâl benzerliği de söz konusudur. Beyit sayıları eşit olmadığı için beyitler arasında karşılıklı benzer bir anlam eşleştirmesi yapılamamaktadır.

3. Nâ‘îlî-i Kadîm	3. Subhîzâde Feyzî
1.Gönül ki kâfir-i deyr-i elest olup kalmış Bakıp cemâline sûret-perest olup kalmış	1.Gönül mey-i ğ am-ı ‘aşk ile mest olup kalmış Misâl-i cur’a-i peymâne pest olup kalmış
2.Dil-i tâpîde girîhbend-i ebruvânın olup Misâl-i mâhî-i üftâde-şest olup kalmış	2.Ruhunda hâl-i siyeh sanma şimdi Hindü Diyâr-ı Rûm’da âteş-perest olup kalmış
3.Revâc-gâh-ı visalinde tuhfe-i dil ü can Metâ’-ı kesmehar-ı rûy-ı dest olup kalmış	3.Firâğ ider mi mey-i câmdan dil-i mahmûr Müdâm mest-i şarâb-ı elest olup kalmış
4.Vedâ’-ı hâk-nişân-ı aşk edip Mansûr Firâz-ı darda bâlâ-nişest olup kalmış	4.Vezân olup yine bâd-ı elem bu geşti-i dil Yem-i muhabbet-i ğ amda şikest olup kalmış
5.Kadeh lebâleb ü humlar tehî tenük zarfân Şemîm-i cur’a-i hâhişle mest olup kalmış	5.Müdâm bâde ider nûş Feyzî mey-kedede Humâr-ı ‘aşk ile sağ ar-be-dest olup kalmış
6.Bu dâmgâh-ı ta’allukda şâhbâz-ı vücûd Halâs ümidi ile pâybest olup kalmış	
7.Ne Nâ‘îlî ne mecâl-i vatan ne tâb-ı sefer Nifâk-ı baht ile hâtir-şikest olup kalmış (Nâ‘îlî -i Kadîm Divanı, 1990: G.177)	(G.64)

Vezin: Aynı; Mefâ‘îlün Fe‘îlâtün Mefâ‘îlün Fe‘îlün

¹¹ NK.1: Bu baht mertebesinin merdivenine Ad kavminin hükümdarı Şeddad, ayak basmış. Felek, vücut sarayını yıkmak için kötü ayak basmış. SF.1: Ayrılık çölünün üzüntüsüne bu kederli gönül ayak basmış. Ey peri gibi güzel sevgili herkes sanıyor ki Bisütün dağına Ferhad ayak basmış.

Redif: Aynı; olup kalmış

Kafiye: Aynı; -est

Nazım şekli: Aynı; gazel

Beyit sayısı: Farklı; NK.7 / SF.5

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; Gönül ki kâfir-i deyr-i elest olup kalmış NK.1a / Gönül mey-i ğ am-ı 'aşk ile mest olup kalmış SF.1a, elest olup kalmış NK.1a / elest olup kalmış SF.3b, sûret-perest olup kalmış NK.1b / âteş-perest olup kalmış SF.2b, hâhişle mest olup kalmış NK.5b / 'aşk ile mest olup kalmış SF.1a. hâtır-şikest olup kalmış NK.7b / şikest olup kalmış SF.4a

Muhteva: Her iki gazelin matla beyitlerinde¹² özne gönüldür. Sadece gönlün sevgilinin güzelliği karşısında düştüğü durum farklı hayâl edilmiştir. Diğer beyitlerde ise benzer hayâller farklı ifadelerle dile getirilmiştir.

Bu gazele önce Neşâtî nazire söylemiş, daha sonra Feyzî de bu nazireyi yazmıştır. Ancak Neşâtî'nin gazeliyle Feyzî'nin gazeli arasında daha çok ortak ifade görülmektedir. Kullanılan bu ifadelere bakılırsa Feyzî, Neşâtî'nin naziresine nazire yazmış gibi görünüyor.

Aşağıdaki ilk örnekle bu örnek karşılaştırılacak olursa belirtilen durum daha açık bir şekilde görülecektir.

Subhîzâde Feyzî'nin Neşâtî'ye Yazdığı Nazireler:

Neşâtî (?- 1674), de Sebki Hindî'nin 17. yüzyıldaki bir diğer önemli temsilcisidir (Ünver 1986: 19). Subhîzâde Feyzî'nin nazire yazdığı şairlerden biri de Neşâtî'dir. Tespit edebildiğimiz nazire özelliği taşıyan dört gazelin karşılaştırmasını yaptık.

1. Neşâtî	2. Subhîzâde Feyzî
1. Gönül ki câm-ı mahabbetle mest olup kalmış Temam cur' a gibi hâke pest olup kalmış	1. Gönül mey-i gam-ı 'aşk ile mest olup kalmış Misâl-i cur'a-i peymâne pest olup kalmış
2. Çıkar mı fikret-i hâlün derun-ı 'âşıkdan Misal-i Hindu-yi ateş-nişest olup kalmış	2. Ruhunda hâl-i siyeh sanma şimdi Hindü Diyâr-ı Rûm'da âteş-perest olup kalmış
3. Ne hiç-kâre olur şahs-ı tali'üm güyâ Esîr-i hiregi-i pâ vü dest olup kalmış	3. Firâğ ider mi mey-i câmdan dil-i mahmûr Müdâm mest-i şarâb-ı elest olup kalmış
4. Figân ki tündi-i båd-ı sitemle zevrâk-ı dil Miyân-ı lücce-i gamda şikest olup kalmış	4. Vezân olup yine båd-ı elem bu geşt-i dil Yem-i mahabbet-i gamda şikest olup kalmış
5. Düşüp Neşâtî harâbâta şevk-i la'lünle Hevâ-yı 'ışk be-ser mey-perest olup kalmış (Neşâtî Divanı, 1996: G.61)	5. Müdâm bâde ider nûş Feyzî mey-kedede Humâr-ı 'aşk ile sâğar-be-dest olup kalmış (G.64)

¹² NK.1: Gönül, elest bezminde verdiği sözün dünyada kâfiri olup kalmış. Sevgilinin güzel yüzüne bakıp o yüze tapmış. SF.1: Gönül, aşk gamının şarabıyla sarhoş olup kalmış. Şarap kadehinin cur'ası misali aşağıda kalmış.

Vezin: Aynı; *Mefâ'ülün Fe'ülâtün Mefâ'ülün Fe'ülün*

Redif: Aynı; olup kalmış

Kafiye: Aynı; -est

Nazım şekli: Aynı; gazel

Beyit sayısı: Aynı; F.5 / T.5

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; Gönül ki câm-ı mahabbetle mest olup kalmış N.1a / Gönül mey-i gam-ı 'aşk ile mest olup kalmış SF.1a, Temam cur' a gibi hâke pest olup kalmış N.1b / Misâl-i cur'a-i peymâne pest olup kalmış SF.1b, Misal-i Hindu-yi ateş-nişest olup kalmış N.2b / Diyâr-ı Rûm'da âteş-perest olup kalmış T.5b, tündi-i bâd-ı siteyle zevrâk-ı dil N.4a / yine bâd-ı elem bu geşti-i dil SF.4a, Miyân-ı lücce-i gamda şikest olup kalmış N.4b / Yem-i mahabbet-i gamda şikest olup kalmış SF.4b, Hevâ-yı 'ışk be-ser mey-perest olup kalmış N.5b / Humâr-ı 'aşk ile sâğar-be-dest olup kalmış SF.5b.

Muhteva: Özellikle Neşâtî'nin matla beyitlerindeki¹³ ifade ve anlam yakınlığı Nâ'îli'nin matla beytinden daha fazla olduğu açıkça görülmektedir. Benzer ifadelerin bulunduğu diğer beyitlerde de bu anlam benzerliği dikkat çekicidir. İfade ve anlam benzerliği bu gazeller arasında Nâ'îli'ninkinden daha çoktur. Bu durum, yukarıda da belirttiğimiz gibi Feyzî'nin, Neşâtî'nin naziresine nazire yazdığını gösteriyor ya da şair bu gazelini, iki şairin gazeline birden nazire olarak yazmıştır, denilebilir.

2.Neşâtî	2. Subhîzâde Feyzî
1.Gâhî ki gele nâz ile refâre o kâmet Dünyâyı dutar şûriş-i gavgâ-yı kıyâmet	1.Geldikçe hemân nâz ile refâre o kâmet Dünyâyı tutar fitne-i gavgâ-yı kıyâmet
2.Ol tâb mı var dilde ki 'arz eyleye hâlin Virmiş tatalum gamzeleri lutf ile ruhsat	2.Ben hânkah-ı mey-kecede şimdi mürîdem Şâyeste bana pîr-i muğân eylese himmet
3.Hat sanma o bir nüsha-i i'câz-nümadur Zahir dile anda niçe ma'nâ-yı mahabbet	3.Ey hür-likâ hâlûmi 'arz itmek olur mı Ol gamze bana zerre kadar virmedi ruhsat
4.Sagâr gül-i bi-hâr u sebû gonça-i ser-sebz Pür zîb ü safâ olsa n'ola gülşen-işret	4.Elbeste humâr-ı gam-ı hicrânı çeker dil Nûş eyledi peymâne-i sahbâ-yı mahabbet
5.Zeyn itmede güllerle ruh-ı yâri Neşâtî Germiyyet-i sahbâda olan feyz-i tarâvet (Neşâtî Divanı, 1996: G.12)	5.Şâyeste-i vasl ola mı 'uşşâk-ı gam-âlûd Feyzî gibi üftâde-i çâh-ı gam-ı mihnet (G.13)

Vezin: Aynı; *Mef'ülü Mefâ'ülü Mefâ'ülü Fe'ülün*

Redif: Bu gazellerde redif kullanılmamıştır.

Kafiye: Aynı; -e(a)t

Nazım şekli: Aynı; gazel

¹³ N.1: Gönül, muhabbet şarabıyla mest olup kalmış. Sevgilinin güzel yüzüne bakıp o yüze tapmış. SF.1: Gönül, aşk gamının şarabıyla sarhoş olup kalmış. Tamam olmuş şarap kadehinin cur'ası gibi toprağa kalmış.

Beyit sayısı: Aynı; N.5 / SF.5

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; Gâhî ki gele nâz ile refâtâre o kâmet N.1a / Geldikçe hemân nâz ile refâtâre o kâmet SF.1a, Dünyâyı dutar şûriş-i gavgâ-yı kıyâmet N.1b / Dünyâyı tutar fitne-i gavgâ-yı kıyâmet SF.1b, Virmiş turalum gamzeleri lutf ile ruhsat N.2b / Ol gamze bana zerre kadar virmedi ruhsat SF.3b, niçe ma'nâ-yı mahabbet N.3b / peymâne-i sahbâ-yı mahabbet SF.4b.

Muhteva: Redifi olmayan bu gazellerin matla beyitleri¹⁴ bir iki kelime dışında neredeyse aynıdır. Anlamları da neredeyse aynıdır. Yukarıda belirttiğimiz söyleyişleri benzeyen beyitleri için de aynı durum söz konusudur. Diğer beyitlerde ise benzer üslûpla benzer, benzer şeyler anlatılmıştır. Kısmen farklı ifade ve anlatımlar da söz konusudur.

3.Neşâtî	3. Subhîzâde Feyzî
1.Gamzen ki ola böyle füsunkâr-ı mahabbet Eyler dil-i Cibrili giriftâr-ı mahabbet	1.Çeşm-i siyehün oldı füsunkâr-ı mahabbet 'Akl-ı kül olur görse giriftâr-ı mahabbet
2.Sad fitne ile turrarun olsa da hem-dest Olmaz yine gamzen gibi mekkâr-ı mahabbet	2.Teskîn ide mümkün mi anı eşk-i dem-âlûd Pür-sûhte itdi tenümüz nâr-ı mahabbet
3.Hem âfet-i dil hem sebeb-i râhat-ı cândur Uymaz hele birbirine etvâr-ı mahabbet	3.Günden güne germ-ülfet olup 'aşk-ı cihânsun Gönlümde füzûn olmada âsâr-ı mahabbet
4.Nâzunda olan hâleti bulmaz dil-i 'âşik İtsen ne kadar lutf ile izhâr-ı mahabbet	4.Teshîr ider 'uşşakını ol şüh-ı cefâ-cü Tâb-âver olur dillere her bâr-ı mahabbet
5.Cevründe n'ola başka safâ bulsa Neş'ati 'Âşik midur ol kim ola gam-hâr-ı mahabbet (Neşâtî Divanı, 1996: G.14)	5.Pür-şerha tenüm süziş-i hasret ile Feyzî Zeyn itmededür cismümi gül-zâr-ı mahabbet (G.12)

Vezin: Aynı; Mef 'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

Redif: Aynı; -ı mahabbet

Kafiye: Aynı; -âr

Nazım şekli: Aynı; gazel

Beyit sayısı: Aynı; N.5 / SF.5

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; Gamzen ki ola böyle füsunkâr-ı mahabbet N.1a / Çeşm-i siyehün oldı füsûn-kâr-ı mahabbet SF.1a, Eyler dil-i Cibrili giriftâr-ı mahabbet N.1b / 'Akl-ı kül olur görse giriftâr-ı mahabbet SF.1b.

Muhteva: Beyit sayıları eşit olan bu gazellerin matla beyitleri¹⁵ de bir iki kelime dışında aynı ifadelerden oluşuyor. Anlamları da hemen hemen aynıdır. Diğer beyitlerde ortak ifadeler

¹⁴ N.1: O uzun boylu sevgili, bazen naz ile edalı yürüyerek gelsin. O zaman dünyada kıyamet kopar. SF.1: O uzun boylu sevgili, hemen naz ile edalı yürüyerek gelirse, dünyada kıyamet kopar.

¹⁵ N.1: Senin büyüleyici bakışın sevginin büyüleyicisi olsun. O zaman Cebrail'in gönlü sevgiye tutulur. SF.1: Siyah saçların sevginin büyüleyicisi oldu. Tabiattaki umumi ahengi görse sevgiye tutulur.

bulunmamaktadır ve anlamları farklıdır. Ancak genel anlamda muhabbet konusunun farklı şekillerde ifade edilmesi söz konusudur. Yani muhabbet her iki gazelin ortak konusudur.

4. Neşâti	5. Subhîzâde Feyzî
1.Dime gerdân olan bezm-i safâda câm-ı meydür bu Gülü her dem bahâr-ı gülşen-i bi-zahm-ı deydür bu	1.Derûnum ceşş-i gam âzürde itmez bezm-i meydür bu Keder-fersâ-yı kalb-i mey-keşândur özge şeydür bu
2.Ne mey bir kimya-yı bu'l-'aceb kim simi hakeyler Aristo-yı hîred derkinde hayrân turfâ şeydür bu	2.Devâ-yı derd-i serdür büy-ı ta'tîri demâğ eyler 'Aceb mi düşmese câm-ı mey elden vakt-i deydür bu
3.Gider mi zulmet-i gam dîdeden bi-sagâr u sahbâ Çerâğ-ı şu'le-bahş-ı meclis-i Dârâ vü Keydür bu	3.Ne mümkün benzemek la'l-i leb-i dil-dâra ey sâkî Değişmem katresin yâkût-ı rummâniden eydür bu
4.Gönül ben derd ile döğdüke sineni sen figân eyle Münâsib bezm-i has-ı 'ışka özge deff ü neydür bu	5.Nice inkâr ider zâhid şarâb-ı zevq-i cân-bahşun Fürûğ-efrûz-ı zîb-i meclis-i Dârâ vü Key'dür bu
5.'Aceb mi olsa her vâdîde hâmem katre-zen da'im Neşâti gibi reh-dân-ı hüner pür-kerde peydür bu	6.Sezâdur sînemi muşt ile ursam nâle eylerken Müretteb meclis-i dil-dâra Feyzî deff ü neydür bu
(Neşâti Divanı, 1996: G.100)	(G.105)

Vezin: Aynı; Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Redif: Aynı; -dür bu

Kafiye: Aynı; -ey

Nazım şekli: Aynı; gazel

Beyit sayısı: Aynı; F.5 / T.5

Söyleyiş(edâ): Aynı veya benzer söyleyişler; câm-ı meydür bu N.1a / bezm-i meydür bu SF.1a, simi hakeyler N.2a / ta'tîri demâğ eyler SF.2a, Çerâğ-ı şu'le-bahş-ı meclis-i Dârâ vü Keydür bu N.3b / Fürûğ-efrûz-ı zîb-i meclis-i Dârâ vü Key'dür bu SF.4b, özge deff ü neydür bu N.5b / Feyzî deff ü neydür bu SF.5b, bahâr-ı gülşen-i bi-zahm-ı deydür bu N.1b / câm-ı mey elden vakt-i deydür bu SF.2b.

Muhteva: Bu gazellerin matla beyitleri¹⁶ yakın anlamlıdır. Şarap meclisinin özellikleri şairler trafında biraz farklı şekillerde ele alınmış ve anlatılmış. "Dârâ ve Key" ortak telmih unsuru olarak farklı beyitlerde benzer ifadelerle ele alınmıştır. Diğer beyitlerde de özellikle ortak ifadelerin bulunduğu beyitler arasında benzer anlamlar söz konusudur.

SONUÇ

Subhî-zâde Feyzî, divanında birçok şaire çok sayıda nazireler yazmıştır. Bunlardan bazılarının mahlaslarını vermiş, bazılarının ise vermemiştir. İsimleri verilen şairler; 'Ârif, Rahîmî, Râgîb, Kâşif, Fehmî'dir. Yukarıda bu şairlerin isimlerinin geçtiği beyitleri verdik. Ayrıca şairin, 17.

¹⁶ N.1: Bu, eğlence meclisinde dönen, mey şarabıdır deme. Gülü, her zaman, deyişimin küçük gül bahçesinin baharıdır. SF.1: İçim, keder askerlerinden incinmez, bu şarap meclisidir. Çünlü, şarap içenlerin kalbi kederden uzaktır, bu durum çok başkadır.

Sebk-i Hindî şairlerinin önemli isimlerinden Fehîm-i Kadîm, Nâ'îlî-i Kadîm ve Neşâtî'ye yazdığı nazireleri tespit ettik ve model şiirlerle karşılaştırmasını yaparak inceledik.

Bu incelemeler neticesinde Feyzî'nin söz konusu şairlere ve bu şairlerin üslûplarına önemli ölçüde hayranlık duyduğunu ve onlar gibi şiirler yazmaya çalıştığını gördük. Yaptığımız incelemede Feyzî'nin şiirleri ile bu şairlerinki arasında söyleyiş, hayâl ve muhteva yönüyle benzerlikler olduğu açıkça görülmektedir. Sebk-i Hindî üslûbunun özellikleri olan uzun tamlama kullanımına, anlam ve hayâl derinliği Feyzî'nin şiirlerinde de sıkça rastlanmaktadır.

Feyzî'nin yazdığı nazireler içinde en dikkat çekici olanı Fehîm-i Kadîm'in "rûz u şeb" redifli kasidesine yazdığı naziredir. Fehîm'in bu kasidesine Neşâtî ve 18. yüzyıl Sebk-i Hindî şairi Şeyh Galib de nazire yazmıştır (Güler 2009: 553). Neşâtî ve Şeyh Galib'in nazireleri bilinmekte; ancak Feyzî'nin naziresi pek bilinmemektedir. Bu nazire ilişkisi aynı zamanda bu şairler arasındaki etkileşimi de açıkça göstermektedir.

Subhî-zâde Feyzî, yazdığı nazireleri, model şiirden daha iyi bir şiir yazma düşüncesinden ziyade beğendiği, hayranlık duyduğu şairler gibi şiirler yazarak bir divan şiiri geleneği olan nazirecilik geleneğini sürdürme hususunda divan şiirine katkıda bulunmuştur, denilebilir. Şair, nazirelerini yazarken kötü bir taklit yapmamış, kendi üslûbunu sürdürmeyi bilmiştir.

KAYNAKÇA

- ANDREWS, Walter G. (1976), **An Introduction to Otoman Poetry**, Chicago: Minneapolis.
- ARSLAN, Mehmet (2008), **Türk Edebiyatında Hamseler ve Subhî-zâde Feyzî'nin Hamsesi**, İstanbul: Kitabevi Yay.
- ARSLAN, Mustafa (2012), "Ş. Gâlib İle Keçeci-Zâde İzzet Molla'nın Gazelleri Arasında Nazire İlişkisi", **Turkish Studies**, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/1 Winter.
- ASLAN, Üzeyir (2009), "Mu' idî' nin Necâtî' ye Nazireler" , **Turkish Studies**, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/2 Winter.
- CANPOLAT, Mustafa (1995). **Ömer bin Mezîd Mecmmû'atü'n Nezâir**, Metin-Dizin-Tıpkı Basım, Ankara: TDK Yay.
- GÜLER, Zülfü (2009), "Ruz u Şeb Redifli Üç Na't", **Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, TEAD 39**, Prof.Dr. Hüseyin AYAN Özel Sayısı, Erzurum.
- GÜNDÜZ, Erol, (2011), **Subhîzâde Feyzî Divanı**, Konya: Mola Kitap Yay.
- İLAYDIN, Hikmet (1997), **Türk Edebiyatında Nazım**, Ankara: Akçağ Yay.
- İPEKTEN, Haluk (1990), **Nâ'îlî Divanı**, Ankara: Akçağ Yay.
- KAPLAN, Mahmut (1996), **Neşâtî Divanı, İzmir: Akademi Kitabevi Yay.**
- KÖKSAL, M. Fatih (2006), **Sana Benzer Güzel Olmaz-Divan Siirinde Nazire**, Ankara: Akçağ Yay.
- KÖKSAL, M. Fatih (2003), "Nazire Kavramı ve Klâsik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı", **Diriözler Armağanı** (Haz. M. Fatih Köksal-Ahmet Naci Baykoca), Ankara.

-
- KURNAZ, Cemâl(2003), “Osmanlı Şair Okulu”, **Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları**, G. Kut Armağanı 27/II.
- MACİT, Muhsin (1996). **Divân Şiirinde Âhenk Unsurları**, Ankara: Akçağ Yay.
- MENGİ, Mine(2010), **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara: Akçağ Yay.
- TOLASA, Harun (1983). **Sehî, Latîfî, Âşık Çelebî Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi**, İzmir: Ege Üniversitesi Yay.
- ONAY, Ahmet Talat (1993), **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, (haz: Cemal Kurnaz), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1993), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Ankara: MEB Yay.
- SARAÇ, Yekta (2007), **Klasik Edebiyat Bilgisi**, İstanbul: 3F Yay.
- ÜZGÖR, Tahir, (1991), **Fehîm-i Kadîm (Hayatı, Sanatı, Divanı ve Eserin Bugünkü Türkçesi)**, Ankara: AKM Yay.